

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Марияна Пискова, преподавателка по Архивистика в катедра История на Югозападния университет „Неофит Рилски“ Благоевград

Относно: публичната защита на дисертационен труд за придобиване на научната и образователна степен „доктор“ на тема: „Васил Левски в художественото и документално кино: Наративи и интерпретации“ с автор Румен Илков Скрински

Данни за кандидата

Румен Скрински е завършил бакалавърска програма по Културология и магистърска програма Мениджмънт и социализация на културното наследство в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, а от 2019 г. е докторант към Катедра История и теория на културата в Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Описание на научните трудове на кандидата

За целите на настоящия конкурс кандидатът Румен Скрински е представил 3 публикации по темата на дисертацията от общо пет статии. Една от тях е свързана с разказването и осмислянето на националния герой Левски през микронаративите за гроба (тленните останки и светостта). В друга публикация се търси отразяването на образа на Васил Левски в социалната мрежа Фейсбук. Третата публикация изследва използването на историческото минало като символ за легитимиране на политическата власт. Румен Скрински е автор и на филми, сред които е документалният късометражен филм за Левски „Последният път към Ловеч“ (18 февруари 2021 г.).

Оценка на научните резултати и приноси на кандидата

Дисертационният труд е посветен на актуалната и неизследвана тема „Васил Левски в художественото и документално кино: Наративи и интерпретации“. Съществуват само бегли и откъслечни опити за анализ и затова изследването на представата за Левски не само в историческите разкази, но и във филми е безспорен принос на докторанта.

Докторантът обосновава хипотезата за ролята на художествено-естетическите, кинематографически и телевизионни похвати при мистифицирането и легендализирането на наратива „Левски“.

В първата глава е представен преглед на литературата, посветена на изследването на разказите за обществените представи за Левски и са очергани съответните етапи. Този необходим и въвеждащ анализ обхваща митологизирането на образа на Левски, утвърждаването му като национален герой, а също разказа на православната църква и обществената нагласа в посока канонизацията на Дякон Левски.

Втората и третата глава са посветени на наратива около образа на Левски в българското кино (включително и в телевизионни продукции).

Поради невъзможността да се подложат на анализ всички кино- и телевизионни продукции за Левски, в дисертацията те са сведени до определени документални, документално-художествени и приключенски продукции. От документалните особено място е отделено на филмите на режисьора и продуцент Андрей Алтъпармаков – „Левски пред съда на Портата и на историята“; „Достойно естѣ“, „Забравените пътища на Апостола“, „За Левски“ и др.

Документално-художествените кино- и телевизионни продукции са представени с два отличени като най-добри - „Черна легенда“ на Дочо Бояджиев, по сценарий на Георги Мишев и късометражният историко-популярен филм „1872“.

От групата на приключенските филмови наративи са анализирани само три филма - първият филм за Левски „Бунтът на робите“ (1933) на Васил Гендов, минисериалът „Демонът на империята“ (1971) на Вили Цанков и „Дякон Левски“ (2015) на Максим Генчев. Създавани в различни периоди от българското кино, те не целят историческа достоверност, а по-скоро са приказно-легендарни и моделират наратива за националния идеал. Анализът на докторанта е обхванен и засяга не само филмите, но и контекста, времето в което са създадени, кинематографичните похвати, а също и реакцията на турската страна върху първите два филма, както и предизвиканата публична реакция от съвременния прочит на Левски създаден от Максим Генчев.

Към Левски във филмите Румен Скрински добавя и театралния Левски чрез две от постановките на телевизионния театър „Васил Левски“ 1988 и „Тайната вечеря на

дякона Левски“ 2003 и обобщава, че и в двете представянето на Левски е правдиво, с историческа достоверност.

Заслужено място в дисертацията си Румен Скрински отделя на архивните извори и използването им за целите на документално-художествените разкази за Левски. Най-високо оценени са филмите на Андрей Алтъпармаков, някои от които по сценарий на проф. Дойно Дойнов. Основани са на архиви и според докторанта коректно и увлекателно интерпретират документалните следи, вместо да показват дълги интервюта. Особено е открит филмът „Левски пред съда на Портата и на историята“ от 2007, който съдържа коментар и на опита за прочистване на турските архиви през 1931 г. Съдебният процес във филма е представен не изолирано, а в контекста на сложните външнополитически отношения между Портата, Англия и Русия. Специално място в дисертацията е отделено и на новооткритите османски архиви, сред които са части от документалното наследство на Левски. Друга голяма тема, която периодично се подновява е свързана с мястото на гроба на Левски, проследена от Румен Скрински и чрез филмите, посветени на нея.

И в заключителна част на втората глава от дисертацията е представен „Левски – от алегоричните за божественото до родовата памет и песните“. Примерите, които привежда Румен Скрински са за филмите „Левски – евангелие, път и безсмъртие“ и „Левски и вярата“. От 2017 г. два примера за филми „Родът на Апостола“ и „Песните на Левски“ са определени по-скоро като представящи романтично-поетичното разбиране за Левски.

В последната трета глава са систематизирани внушаваните образи на Левски въз основа на разгледаните в дисертацията филми и са приведени доказателства за изследователската хипотеза.

На въпроса „Дали е демон на империята?“ (който е заглавие на първия параграф в главата) се открояват отговорите: героичността е по-скоро по детски представена; усещане, че единствена задача на Левски е да надхитря с приумиците си турските власти; стратегът на бунтовническия процес не може да се възприеме като изразител на национално-революционната доктрина и като цяло не се внушава убедителност в качествата на историческата личност.

Вторият параграф търси отговор на въпроса „Има ли Апостол в „Дякон Левски?““ Тук Румен Скрински обосновава хипотезата си за митологизиране на Левски и за

сътворената героическа фигура на Апостола чрез филмите „Дякон Левски“ и „Демонът на империята“.

В отделен параграф се представя образът на Апостола доближаващ се до Исус, който макар и да се е отказал от духовната йерархия и своя сан не се отрича от християнския морал. И разбира се не е пропуснат личният свят на Левски.

Заключението е кратко, както сам Румен Скрински го определя и от своя страна поставя въпроси, някои от които само привидно остават отворени. И въпреки, че е отбелязано, че това е заключение към третата глава, всъщност се проследява формирането на разказа за Левски от натоварването му с митове, легенди и фолклорни препратки през трансформирането му в героическа личност и превръщането му в метафора на националния дух, както и в легенда и част от националния митопоетически пантеон.

Въз основа на анализ на кинообраза на Левски докторантът задава риторичен въпрос възможно ли е в българското кино историческите фигури да не се превръщат в героически? И още дали е възможен киноразказ за Левски без клишета и с премерен патос...

В своята цялост дисертационният труд е постигнал целите и задачите, които си поставя. Текстът е фактологически плътен и свидетелства за доброто и задълбочено проучване и познаване на изследваната тема от докторанта. Библиографските източници са 132 и с обхват, който покрива изследваната проблематика. На места би било по-коректно да се използват първоизточниците, за да се избегнат неточности. Така например, смесването на двата различни закона: Закона за кинокултурата от 1946 г. и Закона за кинематографията от 1948 г. (с. 60) и погрешното им представяне като един, претърпял промяна би могло да се избегне при пряко проучване и цитиране на обнародваните закони в Държавен вестник. Също така познаването на самите закони би позволило да се избегне и друга неточност, каквато е твърдението, че Фондация „Българско дело“ е трансформирана в Държавно предприятие „Българска кинематография“ във връзка с приетия през 1946 г. Закон за кинокултурата. (с. 60). Всъщност фондацията е ликвидирана по силата на Закона за кинематографията от 1948 г., а функциите ѝ се прехвърлят върху новосъздаденото Държавно предприятие „Българска кинематография“.

Като цяло представеният текст е успех за автора и притежава всички качества на сериозно и задълбочено научно изследване.

В заключение

Всичко казано за дисертационния труд ми дава основание да изразя положителното си становище за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Румен Илков Скрински.

2 март 2023 г.

доц. д-р Марияна Пискова